

“Terra de frontera” uneix, en aquest nou lliurament, dues línes amb contrast: una que s’anuncia i no separa res, i una altra que, sense tenir reconeixement, marca diferències. Ens acostem a les terres que envolten el riu Sénia i a la llinda entre la Franja i l’Aragó.

“Per no ser, no és ni riu”

Tres dies de dol oficial. Això és el que va aprovar el consistori de l’Ajuntament d’Alcanar (Montsià), amb l’excepció del PP, per mostrar l’oposició al Pla Hidrològic (PH). Tres dies, amb les banderes catalana i europea onejant amb crespó negre i a mig pal a l’Ajuntament. Tres dies amb l’espanyola hissada fins a dalt, sense crespó. I tot, amb idèntica intenció simbòlica. Perquè aquests tres dies de dol són els mateixos (del 28 al 30 de gener) que 130 veïns del poble han passat a Vinaròs, cridats per signar les actes d’expropiació forçosa –i per la via d’urgència– de les terres que tenen a l’altra banda del riu Sénia i per on volen fer passar, en cas que el projecte s’acabi duent a terme, les infraestructures del transvasament de l’Ebre.

Començar les obres pel País Valencià i fer-ho a tan poc temps dels comicis al Parlament espanyol pot ser una jugada pensada per treure rèdit electoral de la pregonada arribada del líquid manà. El problema és que, sobre el paper, les coses no acaben de tenir el mateix color que els dóna la realitat. Primer, perquè la realitat del País Valencià no és tan monolítica –tampoc en la qüestió del transvasament– com alguns s’entesten a presentar. I segon, perquè la convulsió que ha afectat les Terres de l’Ebre, de l’anunci de les intencions transvasadores ençà, esquivant amb naturalitat l’entrebanc de la frontera autonòmica (amb la mateixa naturalitat

que fa que els pagesos d’una banda tinguin terres a l’altra, que els pares de l’altra portin els fills a l’escola de l’una, i etcètera).

A més, fins i tot, d’un tercer punt que difícilment s’haurà tingut en compte: si la gent de les Terres de l’Ebre ja ha mostrat, arran del conflicte, un tremp que possiblement la resta del país no els atorgava, el fet que aquestes expropiacions afectin, en bona part, propietaris de la població d’Alcanar ha augmentat alguns graus el termòmetre social. Per què, això? Us ho explicaran els seus veïns d’Ulldecona (on l’Ajuntament aquests dies també ha arriat banderes) o Vinaròs: poca broma, amb els canareus.

“A Alcanar ja esmorzen”. Aquesta és la dita que se sent a la zona: quan tu hi vas, els canareus ja en tornen. Tenen fama de negociants, d’espavilats. De fet, el mateix 28 de gener, a Vinaròs, van posar contra les cordes els representants de l’empresa Trasagua, encarregada de les obres del PH, en presentar una al·legació segons la qual s’acollien al seu dret de no signar l’acta d’expropiació perquè només estava redactada en castellà.

Realment, “a Alcanar ja esmorzen”, que deia aquell, ja fos de les Ventalles o Sant Rafel. Perquè val a dir que aquesta, que presumptament separa les dues “comunitats” establertes pel mapa autonòmic, és una de les ratlles menys ratlles de totes les que s’hagin pogut traçar dins o

A l'esquerra, la ulldeconenca (o falduda) Núria Querol, abans de marxar cap a la Xina. A la dreta, dalt, Sant Rafel vist des del Barri, amb el riu Sénia pel mig, i, a sota, una vista de la Foia d'Ulldecona des de les restes del castell, primer emplaçament de la població.

al voltant del nostre país. I tant tindran Alcanar en l'imaginari, en les relacions i el refranyer, els habitants de Vinaròs com els de Tortosa.

A qui no tindran, de fet, és a la frontera. Ho explica una veïna de Sant Rafel que, com la majoria de xiquets, de menuda anava a escola a Ulldecona: "No he sentit parlar mai d'este tema, aquí."

El cas d'Ulldecona, Sant Rafel i el Barri és paradigmàtic de la situació que viu aquesta zona. Vejam: Ulldecona, amb més de 5.000 habitants, té cinc "entitats municipals descentralitzades" (el Barri Castell, la Miliana, Sant Joan del Pas, els Valentins i les Ventalles); una d'aquestes, el Barri (o el Barri Castell; o el Castell, segons el nom oficial), queda separada del municipi de Sant Rafel per la conca del riu Sénia. Fins aquí, cap particularitat que distingeixi aquests pobles de tants altres, possiblement. Si no fos perquè, tot just travessat el pont que uneix tots dos nuclis de població, un cartell de color verd —amb diverses i successives correccions terminològiques i lingüístiques fetes amb pintura o esprai, amb restes de també diverses esborrades— anuncia que s'ha traspasat una "frontera autonòmica".

Res més que el cartellet no sembla parlar-hi esment, però, a això de la frontera. Perquè la vida fa via i segueix els propis impulsos: si es vol comprar el diari, com que a Sant Rafel no hi ha quiosc, es travessa el pont cap al Barri i ja està; la premsa tindrà l'edició principal i tant li fa. Si cal construir el campanar, per exemple, com va ser el cas de Sant Rafel encara al segle passat (la població és prou recent), l'ajuda arriba pels canals naturals. I així, de fet, l'única persona que continua viva, de les que construïren el campanar de Sant Rafel, és del Barri. Si algú el troba curiós, el fet, no crida pas l'atenció als qui hi viuen. Que sigui d'un costat o l'altre del pont, s'exclama la veïna de Sant Rafel, "què hi tindrà a vore?".

Núria Querol és una jove d'Ulldecona que, com tants d'altres, ha estudiat a Barcelona (encara que, també com tants d'altres, explica, hauria pogut anar a parar a València, Tarragona o Castelló), que ara és a la Xina amb el segon any d'un màster sobre art xinès contemporani i que, per anar a la platja, comprar o sortir de festa, fa cap a Vinaròs. Les divisions administratives no l'afecten ni mica ni gens, i recorda que, posats a

buscar llindes, "la diòcesi de Tortosa, de fet, no és la mateixa que els límits polítics que li han posat". Efectivament, el bisbat abraça des de més amunt de Flix (Ribera d'Ebre) fins a més avall de Benicarló (Baix Maestrat) i més enllà de Morella (Ports), i efectivament també, abans d'haver creat la diòcesi de Sogorb-Castelló, l'any 1963, arribava, cap al sud, fins a passat Nules (Plana Baixa).

Ni riu. "Per no ser —va escriure Joan Fuster—, no és ni riu." Difícilment trobaríem manera més precisa per descriure l'escadussera presència del Sénia. El visitant que es trobi de cop i volta davant les filagarses d'aigua embassada i mollosa que ocupen la conca del (gairebé presumpte) riu, i que hagi inclòs al seu vocabulari, potser per inèrcia, tot allò de "la ratlla del Sénia", "més amunt/avall del Sénia" i similars, en veure la migradesa de la realitat no és difícil que, com a la sèrie de televisió que feia passejar un grup estrafolari per Europa, deixi anar el famós "me l'imaginava més gran".

Perquè aquest riu pot ser moltes coses menys, precisament, una fontera. "Per a la gent de Barcelona, potser sí", explica Núria Querol, abans de reblar: "Però

Ràdio Ulldecona (a la fotografia de sota, un dels seus locutors, Fito Sales), que va començar a emetre l'any 1949, és un exemple de comunicació per sobre de la ratlla.

allà consideren que la frontera és l'Ebre, no lo Sénia. Natros no existim.”

En tot cas, en aquesta terra les relacions han anat i van amunt i avall amb naturalitat. Ho explica Àngela Buj al seu estudi geolingüístic *Lèxic del Montsià*, editat pel Consell Comarcal: ella, que és d'Alcanar, recorda l'estreta relació —“estudis, servicis, cultius”— entre aquesta població i Vinaròs, però no perd de vista les interferències: “Des de l'establiment de les comunitats autònomes aquestes confluències s'han dissipat cada volta més, fins al punt d'observar com aquestes coincidències i, per suposat, afinitats lingüístiques, s'esvaeixen en nom d'“això és català” i “açò és valencià”.”

Tanmateix, de moment, la remor persisteix: com explica Núria Querol quan se li pregunta per això de les identitats: “Aquí nos sentim catalans, però també podem sentir catalans a los de Vinaròs.”

Lo caràcter. Ràdio Ulldecona és al 95.0 del dial. I sembla balder apuntar com de poca-solta els pot semblar la divisió autonòmica a les ones hertzianes. Més enllà del fet evident que arriben fins on els permet la potència d'emissió, però, hi ha el fet constatable del radi d'influen-

cia que té i que es reconeix a aquesta ràdio, que emet des de l'any 1949. I aquest punt té relació directa amb la connexió —lingüística, territorial, d'interessos i fal·leres— que s'estableix entre les diferents poblacions de la zona i que els permet trobar comunicació des d'un mateix mitjà.

Només cal parar l'orella per adonar-se que les necessitats i conveniències creen l'òrgan: si els anunciants a Ràdio Ulldecona són tant comerços de Sant Carles de la Ràpita com de Benicarló (“Tot està barrejat”, aclarirà Carolina Girona, una de les persones que fan possible l'emissió diària), els oients tampoc no saben de ratlles: després d'una d'aquelles llarguíssimes llistes de dedicatòries musicals (per a la veïna i les amigues de l'escola, que n'hi ha una que està malalta i l'enyorem; a la nòvia del germà i a ell potser també; a la senyora Cinta, que em cuida el gat; a la cosina que prepara oposicions, i etcètera, etcètera, etcètera) que acaba amb un contundent i de segur que per a algú del tot aclaridor “...i a mon pare” (punt), sabem, perquè finalment ella mateixa en dona raó, que la dedicadora és de Vinaròs. I què? I res. Normalitat absoluta.

Núria Querol ja ho havia referit en el seu moment: és que hi ha “lo caràcter”, que és idèntic. I encara, continuava, al fil del raonament: “Lo dialecte que parlem és lo mateix: hi ha molta més diferència amb gent de Barcelona”, posats a fer. Ben mirat, el tortosí, parlar de transició entre els dialectes nord-occidental i valencià, també fa cas omís del rierol: abasta les comarques de la Terra Alta i la Ribera d'Ebre, el Baix Ebre, el Montsià, els Ports, el Maestrat i el Matarranya.

De fet, més que no pas cap sentiment de ratlla, el que es detecta en aquesta terra no és altra cosa que la necessitat d'afirmar una realitat que sovint, i durant massa temps, s'ha sentit bandejada. Àngela Buj ho escrivia a la revista *Recapte*: “El model lingüístic proposat per Fabra permet que els xiquets i xiquetes que aprenen la llengua, posem per cas a Alcanar o a Vinaròs, tinguen dret a saber —i s'han de sentir completament còmodes escrivint-les— que les formes *naixo*, *menjo* són tan vàlides com *neixo*, *menge*, i no aprendre a rebutjar sistemàticament les primeres enfront de les segones i incórrer, així, en hipercorreccions injustificades.” Núria Querol explica les vegades que s'ha trobat, a Barcelona, que algú li ha dit la grà-

cia que li fa sentir-la parlar: "Ho troben graciós, mira per on. Però jo els responia 'Eh, parlo i ja està, com tu, no té secret!'. Hem après a defensar-nos."

I es refereix a la llengua, la Núria; però no només.

La sensació d'estar "oblidats de tot lo món, perquè estem al mig", com descriu Núria Querol, i que pot ser una de les més majoritàries a la zona, no va necessàriament lligada a la resignació. I les mobilitzacions per aconseguir millores en la comunicació ferroviària en poden ser prou bon exemple.

"Para, tren, que si no, et pararem!". Aquest era el lema amb què es van posar en marxa un seguit de mobilitzacions, des de l'any 2000, per aconseguir que Renfe rectificués en la seva política de passar de llarg. I si enfrontar-se ara amb la desolació de l'estació d'Ulldecona - Alcanar - la Sénia (que de tot això fa funció l'única parada operativa entre l'Aldea i Vinaròs) i al posat de gran es-

cepticisme amb què els veïns solen obsequiar la ingenuïtat del passavolant que pregunta per horaris i bitllets pot ser un punt desesperant, no és difícil d'imaginar el sentiment de la població quan va veure com l'empresa de ferrocarril substituïa un dels dos únics trens amb parada (un Estrella que connectava amb Barcelona i València) per un Talgo Hotel, que, 1, era molt més car; i, 2, reclamava comprar els bitllets d'avançada, cosa impossible quan, per jubilació del cap d'estació, es van tancar les instal·lacions d'Ulldecona: kafià, sí; i verídica, també.

Per això, un escrit inicial de sis joves estudiants del poble ja tenia, al cap només de dos mesos, 2.300 signatures. Les mobilitzacions van continuar i, com a mínim, es van aconseguir dos trens més. Que ja és un què.

"Nosaltres no som experts", explicava un escrit amb motiu de la Diada pel tren, a Ulldecona, l'any 2002, "però

veiem com els trens regionals catalans acaben el seu trajecte a Tortosa i, els valencians, a Vinaròs."

Precisament per posar remei a aquest buit simbolitzat per la intermitència ferroviària es va crear, i funciona, la Taula del Sénia, formada pels ajuntaments de diversos municipis d'un cantó i l'altre del riu (fins ara, els d'Alcanar, Benicarló, Càlig, Canet lo Roig, Castell de Cabres, Cervera, la Galera, Godall, la Jana, Mas de Barberans, Morella, Rosell, Sant Carles de la Ràpita, la Sénia, Traiguera, Ulldecona, Vallibona i Vinaròs) amb la intenció d'afavorir el desenvolupament de la zona i millorar els serveis als seus habitants, especialment -però no únicament- pel que fa a infraestructures.

Ves per on, la conca que havia de fer frontera dona nom a un nou, i pràctic, símbol d'unió.

Núria Cadenas

De veïnatsges i neròs

Des del tren estant, que avança resseguint el gran verd del curs fluvial, el paisatge s'ofereix amb la seva estranya bellesa de cigonyes i voltors. Quan el riu s'estreny, crea al seu llit, amb les vores com d'aiguamoll, una aparença d'oasi. L'aridesa del conjunt confirma la impressió, i les clapes d'arbusts o matolls que esquitxen -és un dir- d'un verd apagadíssim l'ocre general no fan sinó refutar-la.

A diferència del que passarà després en acostar-nos a la llinda amb Castella, l'entorn no mostra cap canvi sobtat, en aquest punt de transició entre les terres de la Franja i les d'Aragó. Només, potser, que davant mateix del nas del tren s'obre, en un moment, una gran plana monticlada. De cop, per acabar de con-

fegir el conjunt, fa acte de presència el gran topazi que anomenen "mar d'Aragó", l'embassament de Mequinensa.

Som a Casp, la capital de la comarca del Baix Aragó (que, dit sigui gens de passada, acaba d'ampliar territori per engolir administrativament part del Matarranya, de Faió cap endins), la ciutat del Compromís, que s'alça a la zona amb les cotes més baixes de tot l'Aragó, que s'aferra a la seva història i busca imants per als turistes per recuperar una economia estancada, que no perd de vista el totèmic curs de l'Ebre i alimenta els seus horts amb l'aigua del Guadalop.

I per provar d'abastar algunes de les sensacions d'una terra que no deixa de sentir-se, sovint, lluny del món, val a dir que la passejada de seguida ofereix un bon feix de matisos.

De bon principi, des de la biblioteca estant (si vols saber res de Casp, segons indiquen de seguida a l'Ajuntament i també uns senyors que paren la fresca a la plaça, cal adreçar-se al "senyor Garcés", el bibliotecari), per parlar amb un primerenc immigrant xilè (que va anar a parar a Casp l'any 1975) preocupat per trobar un bon mètode d'urdú que permeti als fills dels immigrants pakistanesos de no perdre la llengua i sistemàtic col·leccionista de les reiterades pífiles il·lustrades sobre el castell on, l'any 1412, es va signar el Compromís. Així és, a l'hora de buscar una imatge per acompanyar qualsevol informació sobre l'acord a tres bandes que havia de donar la corona catalanoaragonesa a la dinastia castellana dels Trastàmara, sembla que se sol trobar més aparent el rabassut

TERRA de FRONTERA